

«Å holde hverdagslivet sammen». Hjem, familie og tilhørighet blant etterkommere av innvandrere fra India og Pakistan

«Holding everyday life together». Home, family and belonging among descendants of immigrants from India and Pakistan

Monica Five Aarset

Forsker II, Seksjon for forskning om Barndom, familie og barnevern, NOVA/OsloMet.

Monica Five Aarset har PhD i sosialantropologi fra UiO og er forsker II ved Barndom, familie og barnevern, NOVA/OsloMet. Aarset arbeider med forskningsspørsmål i spenningsfeltet etnisitet, generasjon, kjønn, familie, migrasjon og offentlige instanser. I tillegg til studier angående kjønn og generasjon i minoritetsfamilier, har hun også arbeidet med forskningsprosjekter vedrørende barnevern og minoriteter, asylsøkere og tattere/romanifolk.

monica.aarset@oslomet.no

Sammendrag

Med utgangspunkt i Gullestads analyser av hjem, hverdagsliv og de store samfunnsstransformasjoner fra 1970-tallet og fremover, diskuterer denne artikkelen forståelser og praksiser knyttet til hjem, familie og hverdagsliv i flerkulturelle felt hvor ulike og ofte motstridende idealer, normer og praksiser brytes mot hverandre. Artikkelen undersøker hvilke ulike diskurser og praksiser som møtes i begrepene «hjem» og «hverdagsliv», og hvordan vektleggingen av og prioriteringene i hverdagslivet og hjemmet kan forstås som måter å skape mening, stabilitet og tilhørighet i det som kan oppfattes som en fragmentert verden. Artikkelen baserer seg på en studie av familieliv og tilhørighet i fremvoksende ny norsk middelklasse; høyt utdannede etterkommere av innvandrere fra Pakistan og India. Der Gullestad trekker frem gapet mellom de nære relasjonene i hjem/hverdagsliv og staten/«systemet», og hvordan hverdagslivet anses som en enklave som må beskyttes fra staten/systemet, beskrev og diskuterte deltakerne i denne studien hvordan det «å holde hverdagen sammen» handlet vel så mye om beskyttelse fra andre «systemer» og relasjoner, deriblant krav og forventninger fra foreldre/svigerforeldre og deler av de pakistanske og indiske miljøene i Norge.

Nøkkelord

Minoritet, familie, middelklasse, hjem, Norge

Abstract

Inspired by Gullestad's analysis of home, everyday life and the large social transformations from the 1970s and onwards, this article discusses understandings and practices of home, family and everyday life in multicultural fields where different and often contrasting ideals, norms and practices meet. The article investigates the ways in which different discourses and practices meet in the notion of home and everyday life, and discusses how the emphasis on and priorities in everyday life can be understood as part of an effort to provide a sense of meaning, stability, and belonging in what may be perceived as a fragmented world. The article is based on a study of family life and belonging in an emerging Norwegian middle class; highly educated descendants of immigrants from Pakistan and India. Where Gullestad emphasizes how everyday life is often considered as an enclave to be defended from the system/state, my interlocutors described and discussed how «holding everyday life together» as something that had to be protected or shielded not only from the system/state, but also from other «systems» and relationships as well, such as the demands and expectations from parents/parents-in-law and parts of Indian and Pakistani communities in Norway.

Keywords

Minority, family, middle class, home, Norway

Innledning

Da Adil, en mann i midten av trettiårene, oppvokst i Norge med foreldre som har innvandret fra Pakistan, tegnet et kart over familien sin, tok han med foreldrene og søsknene sine, konas foreldre og søsken, men tegnet en tykk sirkel rundt kona, barna og ham selv og sa: «Dette er fortet, dette er min viktigste prioritering: Å holde hverdagslivet sammen». Adil, som var eldste sønn i sin familie, hadde vokst opp med en forventning om at han skulle fortsette å bo sammen med foreldrene etter at han giftet seg. Da han giftet seg med Amina, bodde de sammen med foreldrene og søsknene hans den første tiden. Det var imidlertid en vanskelig periode med mye krangling og konflikt. Han opplevde at foreldrene blandet seg for mye og at han ikke fikk kabalen om å både være «en god sønn» og «en god ektemann» til å gå opp. Til slutt hadde han og kona valgt å flytte ut og etablert sitt eget hjem hvor de nå bodde sammen med sine to barn. Utflyttingen ble tatt dårlig imot av foreldrene, og forholdet til foreldrene var fortsatt betent. Når Adil skulle beskrive hva det «å holde hverdagslivet sammen» innebar, snakket han om konflikten han stod i med storfamilien. I tillegg beskrev Adil, som jobbet som IT-ingeniør, et hektisk hverdagsliv hvor han strevde med å balansere arbeidsliv og familieliv – da i betydningen kjernefamilieliv:

En normal dag er å stå opp ... jeg står opp rundt halv sju. Jeg prøver å nå åtte-bussen og å være på jobb før ni. Så er det mange møter på jobben. Også er det hjem, følge opp ungene, følge dem til fotballtrening og slik. I dag måtte jeg skynde meg hjem allerede klokka tre for å prøve å rekke fotballtreninga som starter fire.

Med utgangspunkt i en studie av familie og tilhørighet blant par som Adil og Amina – høyt utdannede etterkommere av innvandrere fra Pakistan og India – vil denne artikkelen undersøke hvilke ulike diskurser og praksiser som møtes i begrepene «hjem» og «hverdagsliv» og hvordan vektleggingen av og prioriteringene i hverdagslivet og hjemmet kan forstås som måter å skape mening, stabilitet og tilhørighet i det som kan oppfattes som en fragmentert verden.

Hjem, hverdagsliv og Gullestad

I *Kitchen-Table Society* (1984) analyserer Gullestad hjem og hverdagsliv i en spesifikk del (unge arbeiderklassekvinner i Bergen) av et Norge som er i ferd med å gjennomgå store sosiale endringer. Ved å ta tak i og undersøke det som kan fremstå som trivielt og hverdagslig, viser hun hvordan store sosiale transformasjoner springer ut av og virker inn på sosialt liv og menneskers forståelse av seg selv. Hun synliggjør hvordan endringer i storsamfunnet påvirker den private sfæren i familien og husholdet, men også hvordan det som skjer i familie og hushold, har konsekvenser for medlemmenes relasjon til storsamfunnet (1984, 24). Boken viser hvordan kvinnene «intellektuelt og emosjonelt strever for å integrere forskjellige og motstridende deler av sine liv» (1984, 47, egen oversettelse). Gjennom analyser av kvinnenens dagligliv viser Gullestad hvordan livsstilmønstre manifesterer seg i sosiale relasjoner og hvordan ideer om hvem som passer inn og hvem som ikke gjør det, uttrykkes gjennom hvordan man «gjør» hjem og hverdagsliv. Med Gullestads analyser av hjem og hverdagsliv og de store samfunnsstransformasjoner, fra 1970-tallet og fremover (f.eks. 1984; 1989; 1991; 1996) som teoretiske utgangspunkt, undersøker denne artikkelen forståelser og praksiser knyttet til hjem, familie og hverdagsliv i flerkulturelle felt hvor ulike og ofte motstridende idealer, normer og praksiser brytes mot hverandre. Inspirert av *Kitchen-Table Society* (heretter kun *KTS*), vil jeg diskutere hvordan identifisering og differensiering gjøres

gjennom hverdagslivspraksis og hverdagslivdiskurs. Det handler blant annet om hvordan man bor og hvilke rutiner for eksempel matlaging, fritidssysler, besøk og leggetid for barn man etablerer i hjemmet. Gullestad vektlegger to dimensjoner i sin forståelse av hverdagsliv: på den ene siden, den daglige organiseringen av ulike oppgaver og på den andre siden hverdagslivet som erfaring og livsverden og folks bestrebelse etter å skape mening i sine livsverdener (Gullestad, 1989). Jeg bygger på dette, og i diskusjonen av hverdagsliv referer jeg både til hverdagslivspraksiser, som umiddelbare responser på hverdagsutfordringer (livsverden), og hverdagslivs-diskurs, her i betydningen snakk om hverdagslivet (de reflek-sive fortolkninger av livsverdenen), og spenningene mellom disse to.

Det er noen opplagte forskjeller mellom arbeiderklassekvinnene i *KTS* og temaet for denne artikkelen, middelklassefamilier med minoritetsbakgrunn i Oslo-området. Samtidig, i likhet med de unge kvinnene Gullestad skriver om, befinner også Adil og hans generasjon seg i en brytningsprosess hvor hjem og hverdagsliv utgjør sentrale arenaer for arbeidet med å integrere forskjellige og motstridende deler av deres liv. Gjennom å bruke Gullestads analyser av hjem og hverdagsliv i Norge på mitt materiale, understrekes det faktum at disse familiene er en del av det norske samfunnet. Dette gir mulighet for å diskutere variasjoner, endringer og grenseflater innenfor «det norske» – som jo nettopp har vært en av Gullestads ambisjoner. I tillegg gir et fokus på hjem og hverdagsliv blant minoriteter en mulighet til å bringe frem aspekter som ofte forsvinner i den norske samfunnsdebatten. I *KTS* tar Gullestad tak i og undersøker analytisk noe som oppfattes trivielt, nemlig hverdagslivet i norske familier, og derigjennom gjør det «vanlige» mer eksotisk ved å få oss til å se det med nye øyne. Når det gjelder minoriteter og etterkommere av innvandrere, som i deler av samfunnsdebatten eksotifiseres og diskuteres i lys av symbolsaker, vil en studie av hverdagsliv kunne synliggjøre det mer trivielle og vanlige.

Gullestad (1991) beskriver en endring i forståelsen av hverdagsliv fra 1960- og 70-årene og fremover, hvor hverdagsliv gikk fra å markere et skille mellom helg, feiring og festivitas til et skille mellom hverdagsliv som noen som var assosiert med og knyttet til hjemmet og indikerte integrasjon, helhet og nærhet, og på den andre siden det sosiopolitiske systemet assosiert med fremmedgjøring, fragmentering og anomi. Dette er en utvikling hun i særlig grad knytter til systemet. Ifølge Gullestad opplever mange nordmenn at det er et gap mellom systemet og de nære relasjonene i hverdagslivet, og mange nordmenn forstår hverdagslivet som en enklave som skal beskyttes mot «systemet» (1991, 495). Adils beskrivelse av kjernefamilien og hverdagslivet som «fortet» han prioriterer og beskytter, kan minne om Gullestads formuleringer. Adil knytter, i likhet med Gullestad, hverdagslivet til kjernefamilien, men der Gullestad skriver ut ifra en kontekst hvor kjernefamiliehushold er det bærende idealet og hvor kjernefamilien er en relativt uavhengig enhet, utformer Adil sitt hverdagsliv i en situasjon hvor han også møter forventninger om flergenerasjonshushold og hvor kjernefamilien ikke sees på som en avgrenset enhet.

Gullestads skille mellom hjem/hverdagsliv og stat/system har blitt utfordret av blant andre Halvard Vike (2013). Ifølge Vike har individuell autonomi, som sentral norsk verdi, vokst ut av deltakelse i organiserte offentlige sfærer, ikke som opposisjon til, eller tilbaketrekkelse fra, det offentlige (2013, 181). Dette fører, ifølge Vike, til at stat og frihet ikke oppleves som motsetninger i Norge. Dette er et sentralt poeng, samtidig oppfatter jeg det ikke som Gullestad kun viser til staten, men også til system i habermansk forstand som instrumentaliteten og rasjonaliteten i byråkratiet og markedskreftene.

Både Gullestad og Vike skriver i denne sammenheng med utgangspunkt i majoritetsbefolkningen – om enn i ulike varianter. Forståelser av forholdet mellom det private og det offentlige og mellom individ og stat/system vil kunne erfares ulikt i ulike deler av det norske

samfunnet. Forståelser av hva hverdagslivet er og hva hverdagslivet eventuelt skal beskyttes mot, er med andre ord et empirisk spørsmål som må undersøkes i relasjon til ulike deler av den norske befolkningen, som middelklassefamilier med minoritetsbakgrunn.

Bakgrunn

Adil tilhører den første generasjonen etterkommere av 1960- og 70-tallets arbeidsinnvandrere. En generasjon som nå har nådd voksen alder, trådd inn i arbeidsliv og stiftet egen familie. I denne prosessen må de forhandle og manøvrere mellom ofte motstridende forståelser og praktisering av familie og hverdagsliv – mellom foreldregenerasjon, det norske samfunnet og transnasjonale felt. Denne generasjonen er beskrevet som en lakmustest på integreringen av innvandrere i det norske samfunnet (Henriksen & Østby, 2007; Hermansen, 2015). Hvordan de gjør det, ikke bare innen utdanning og yrkesliv, men også ekteskapsmønstrene deres, følges fra politisk hold, av media og i forskning. Forskning viser at det pågår store endringsprosesser mellom denne generasjonen og foreldregenerasjonen. Barn av innvandrere ser ut til å gifte seg senere, få barn senere og få færre barn enn foreldregenerasjonen (Tønnessen, 2014). Etterkommere av innvandrere fra Sør-Asia tar høyere utdanning i mye større grad enn foreldregenerasjonen (Askvik, 2019; Olsen, 2016; Reisel, Hermansen & Kindt, 2019). Forskjellene i inntekt mellom etterkommere og majoritetsbefolkningen er mindre enn for foreldregenerasjonen, og inntektsnivået for norskfødte med innvandrerforeldre nærmer seg det nivået vi finner i majoritetsbefolkningen (Hermansen, 2015). Det ser også ut til at de store kjønnsforskjellene i deltakelse i arbeidslivet som vi finner særlig blant innvandrere fra Pakistan, blir redusert i neste generasjon (Nadim, 2014).

Samtidig med oppmerksomheten rundt og økende kunnskap om denne generasjonens utdannings-, arbeids- og ekteskapsmønstre, er det en tendens til at hverdagslivene i familiene etter ekteskapsinngåelsene, og mer trivielle og dagligdagsaspekter, har vært viet mindre oppmerksomhet.¹ Det ser også ut til å eksistere to separate familiediskurser i den norske offentligheten. Den ene refererer implisitt til (middelklasse) majoritetsfamilier hvor temaer som tidsklemme, individuelle valg og fedrekvote diskuteres, og den andre referer eksplisitt til minoritetsfamilie og kretser i stor grad rundt temaer som tvang, avhengighet og tradisjoner (Siim & Skjeie, 2008). I vurderingen av og diskusjon om etniske minoriteter og deres livsvalg er det gjerne den norske middelklassens praksiser og idealer, spydspissen i det norske kjønnslikestillingsprosjektet, de vurderes opp mot (Skilbrei, 2010; Aarset, 2018).

Datamateriale og metode

Denne artikkelen bygger på en studie som undersøker muligheter og dilemmaer høyt utdannede etterkommere av innvandrere kan møte når de etablerer egne familier (Aarset, 2015). Studien er basert på etnografisk feltarbeid utført mellom 2010 og 2012 blant 20 par og familier med pakistansk og indisk bakgrunn som bodde i Oslo og omegn. Noen av deltakerne i studien er personer jeg kom i kontakt med i forbindelse med et feltarbeid i muslimske ungdoms- og studentorganisasjoner i 1999 (Aarset, 2006), mens andre er personer jeg kom i

1. Flere norske antropologiske studier de senere årene av temaer som for eksempel maskulinitet og idrett (Walle, 2011), barneoppdragelse og moderskap (Erstad, 2011), genetisk veiledning og slektskap (Sajjad, 2011) og familierelasjoner (Moen, 2008; Sandrup, 2013) har imidlertid gitt viktige bidrag til kunnskap om hverdagsliv blant voksne etterkommere av innvandrere.

kontakt med for første gang i forbindelse med 2010-2012-feltarbeidet. De sistnevnte ble i all hovedsak rekruttert gjennom snøballmetoden med utgangspunkt i 1999-studien, andre forskningsprosjekter samt personlig nettverk.²

Datamaterialet er innhentet gjennom deltakende observasjon (se for eksempel Okely, 2012; Stewart, 1998) i hverdagslige situasjoner i familiene, som for eksempel «å henge» på kjøkkenet eller i stua, spise lunsj eller middag, være med å handle og å hente barn i barnehage eller på skole eller møtes på kafé, i tillegg til mer strukturerte parintervjuer og livshistorieintervjuer (jf. Gullestad, 1996b; Peacock & Holland, 1993). I parene der begge var i arbeid, foregikk det meste av feltarbeidet på kveldstid eller i helgene, mens der én var hjemmeværende eller jobbet deltid (kun kvinner), tilbragte jeg også tid sammen med dem på dagtid på hverdager. Intervjuene ble i de fleste tilfeller tatt opp og transkribert.

Parene var mellom 30 og 40 år da feltarbeidet ble gjennomført. De fleste hadde vært gift i flere år og hadde barn i skolealder. Halvparten av familiene hadde pakistansk bakgrunn og halvparten indisk. Datamaterialet omfatter både par hvor begge er oppvokst i Norge og par hvor den ene er oppvokst i Norge og den andre i Pakistan eller India. I denne artikkelen vil jeg i all hovedsak konsentrere meg om parene der begge er vokst opp i Norge.

Alle hadde til felles at de giftet seg relativt unge (begynnelsen av 20-årene), mens de fortsatt bodde hjemme hos foreldrene sine. Noen hadde funnet hverandre uten foreldrenes involvering – og av og til på tross av foreldrenes ønsker, men i de fleste tilfellene hadde foreldrene vært aktivt med i prosessen med finne en ektefelle. Felles for parene var at de delte et ekteskapsideal som vektla gjensidige romantiske følelser og emosjonell nærhet.

Ingen av parene hadde bodd sammen før de giftet seg. Med ekteskapsinngåelsen kom derfor spørsmålet om hvor og hvordan man skulle bo, og i likhet med Adil og Amina møtte flere av parene forventninger om at de skulle bo sammen med mannens foreldre.³ Flertallet hadde bodd i utvidede hushold på et tidspunkt etter at de hadde giftet seg. For noen var det snakk om et par måneder, for andre år. Når det gjaldt parene der begge var vokst opp i Norge, var det imidlertid ingen som bodde sammen med (sviger)foreldre da jeg gjorde feltarbeid.

Studien konsentrerer seg om par der en eller begge har høyere utdanning (høgskole- eller universitetsnivå). Blant de som deltok i studien finner vi leger, tannleger, it-konsulenter, lærere, journalister og sykepleiere. Basert på en pragmatisk tilnærming til klasse hvor klasseposisjon eller klasseaspirasjon er basert på nivået på utdanningen og på yrke (se Stefansen & Farstad, 2008), kan flertallet av parene i min studie forstås som en del av en ny fremvoksende norsk middelklasse. Parene jeg har fulgt utgjør med andre ord et bestemt sjikt av denne generasjonen og av det norske samfunnet. De har gjennomgått en klassereise i den forstand at foreldrene deres i all hovedsak har hatt et lavere utdanningsnivå enn dem selv og har tilhørt arbeiderklassen i Norge. Samtidig er det et viktig poeng at de som utvandret fra India og Pakistan på 70-tallet, deriblant foreldrene til parene i min studie, i all hovedsak tilhørte midtsjiktet i og hadde lengre utdanning enn gjennomsnittet i landene de flyttet fra (Brochmann & Kjeldstadli, 2008; Korbøl & Midtbøen, 2018; Majid, 2019). Den opplevde sosiale bakgrunnen fra foreldrenes hjemland vil dermed ofte være svært forskjellig fra foreldrenes klasseposisjon i Norge (jf. Kindt, 2017).

2. Deltakerne i studien er anonymisert ved at de er gitt pseudonymer og i en del tilfeller er også eksakt alder, antall barn, utdanning og yrke endret. Alle deltakere ble gitt skriftlig informasjon om prosjektet på forhånd.

3. I parene der kvinnen var oppvokst i Norge og mannen kom som ekteskapsmigrant fra India eller Pakistan, var det kvinnens familie i Norge de bodde sammen med den første tiden av ekteskapet (for diskusjon om denne husholdsvarianten se Charsley, 2005; Aarset, 2015).

Det at parene var mellom 30 og 40 år da jeg gjorde feltarbeid innebærer at de er blant de eldste i det som ofte blir kalt «andregenerasjonen».⁴ Mange var også eldst i søskenflokkene. De kan på mange måter sies å være spydspisser i de endringsprosessene som jeg har beskrevet over. Flere beskrev seg og sin generasjon som pionérer som har gått foran og brøytet vei for de som kommer etter. Dette handlet om å være de første med innvandrerbakgrunn i en rekke sammenhenger i det norske samfunnet, for eksempel i utdanningen og i yrkeslivet, men det handlet også om at foreldrene deres hadde utformet sine foreldreskap i et samfunn som var nytt for dem. Kombinasjonen av, og spenningsforholdet mellom, disse aspektene ved å være «de første» preget i stor grad oppveksten deres, og mange bar med seg følelsen av å både tilhøre og ikke tilhøre det nasjonale fellesskapet, det Gilroy beskriver som en «dobbelts bevissthet» (1993; se også Andersson, 2010). Andre steder har jeg skrevet om den potensielle sårbarheten som ligger i det å være minoritet – det å leve i og utforme familielivet sitt i et samfunn som i noen situasjoner og noen sammenhenger alltid vil oppfatte dem, og kanskje også deres barn og barnebarn, som representanter for en minoritet som ikke helt hører hjemme (Aarset 2015; 2018). Jeg har omtalt dette som en *betinget tilhørighet*. Med dette mener jeg at opplevelsen av tilhørighet til Norge er uløselig knyttet sammen med en bevissthet om at denne tilhørigheten er betinget og at de selv ikke har kontroll over betingelsene for den. Selv om jeg i denne artikkelen i all hovedsak konsentrerer meg om spenningene og forhandlingene med foreldregenerasjonen, kan ikke disse forstås uavhengig av minoritetsposisjonen disse familiene befinner seg i. Grensene for norskhet forhandles om og voktes av flere parter, noe som innebærer at deltakerne i min studie befinner seg i en posisjon hvor de risikerer å bli møtt med at de ikke er, og aldri kan bli, «norske nok» fra deler av majoritetssamfunnet, men også beskyldninger om at de har blitt «for norsk» fra deler av minoritetsbefolkningen. Arbeidet med å skape tilhørighet foregår med andre ord på flere arenaer og med flere «forhandlingspartnere» samtidig.

Ulike historiske familie- og husholdsformasjoner

I *KTS* og andre tekster vektlegger Gullestad hjemmets ideologisk sterke stilling i det moderne Norge, og hun understreker hvordan forståelsen av familie og hushold bygger på idealet om en kjernefamilie som bor sammen som en uavhengig enhet forstått som et «hjem» i en norsk kontekst (1981, 39). Som blant andre Jorun Solheim (2012; 2016) viser, springer denne intime assosiasjon mellom hjem, hushold og kjernefamilie ut av en bestemt historisk formasjon. Det nordvest europeiske familiemønsteret, med røtter tilbake til førindustriell tid, har vært bygd opp rundt det gifte paret og kjernefamilien som den grunnleggende økonomiske enheten (Solheim, 2007; 2012; 2016). Kjernefamilien har vært mindre avhengig av storfamilie og slektsgruppen enn i andre former for slektsamfunn og i tillegg har det vært relativt stor individuell autonomi i familien (Solheim, 2012).

Arbeidsinnvandrere fra Pakistan og India som kom til Norge på 70-tallet, kom i all hovedsak fra Punjab, et geografisk område som dekker deler av både India og Pakistan. På tross av religiøse og nasjonale forskjeller hadde de til felles at de kom fra samfunn hvor den dominerende historiske familie- og husholdsformasjonen er basert på patriarkalske slektskapssystemer (Kandiyoti, 1988; Palriwala & Uberoi, 2005; Therborn, 2004; Sajjad, 2011). Den idealtypiske familie- og husholdsformen har vært et flergenerasjonshushold basert på

4. Generasjonsbegrepet viser her til en sammenfletting av flere ulike forståelser av «generasjon» – generasjonell posisjon i familien, livsfase, kohort og generasjoner-siden-migrasjon (Rambaut, 2004). Deltakerne i studien er voksne barn av foreldre som har innvandret til Norge på 1970-tallet, og for en del er dette med på å skape en opplevelse av å tilhøre samme «sosiale generasjon» (Ortner, 2006; Mannheim, 1952).

mannens slekt; bruden flytter inn i brudgommens familie og blir en del av den ved ekteskapet – og det er til hans familie paret har klare forpliktelser – både økonomiske og sosialt. Det gifte paret og båndet mellom dem forventes å være underordnet lojaliteten til storfamilien, noe som kan skape spenninger mellom generasjoner og mellom kjønn (Das, 1976; Wadley, 2010). Denne familielogikken legger grunn for andre forpliktelser og lojaliteter enn kjernefamilieologikken. De ulike formasjonene er også vevd sammen med og spilles ut i svært ulike samfunnsstrukturer med store forskjeller særlig når det kommer til ansvarsfordelingen mellom stat og familie/slekt og enkeltindividens avhengighet av familie/slekt.

De historiske formasjonene er ikke statiske; de har vært og er fortsatt under forandring. Adils foreldre og deres generasjon ankom Norge i en periode Gullestad omtaler som «den transformerte og transformerende modernitet» (fra ca. 1970 og fremover), med andre ord en periode preget av store samfunnsendringer. Sentralt står kvinners økte utdanningsnivå og yrkesdeltakelse, utfordringer av kjernefamilieidealet (for eksempel gjennom blant annet økning i skilsmisser) samt en ekspanderende velferdsstat som overtar deler av omsorgsoppgaver som tidligere har tilfalt familien. Dette, i tillegg til blant annet et utdanningssystem med gratis høyere utdanning og relativt lik standard mellom ulike utdanningssteder, har vært med å muliggjøre de endringsprosessene blant etterkommere som beskrevet tidligere i artikkelen.

Idealtyper og praksis er heller ikke det samme. Selv om idealet i Norge er at unge mennesker skal bli selvstendige, og det å flytte ut og leie eller kjøpe en leilighet er sett på som en av de tingene som er med på å definere dem som voksne, er det ikke slik at unge voksne lever livene sine uavhengig av familie og slekt. Mange får økonomisk hjelp av sine foreldre til å etablere eget hjem, og som blant annet Runar Døving påpeker, er det en utbredt praksis blant majoritetsbefolkningen at unge par bor nær et av slektsleddene av praktiske og økonomiske årsaker (Døving, 2007; se også Døving i dette nummeret). Forskning viser også både at mange majoritetsfamilier investerer mye tid i å ta vare på eldre slektinger, og at besteforeldre i mange tilfeller er helt sentrale i å få hverdagen til barnefamilier til å gå rundt (Herlofson & Daatland, 2016). Det er med andre ord ikke slik at familie- og slektskapsrelasjoner utover den nærmeste familie ikke har sosial, praktisk eller økonomisk betydning i majoritetsbefolkningen, men snarere, som Gullestad selv påpeker (1996a), at i et samfunn med kjernefamilie og individualisme som dominerende ideologi er det en tendens til underkommunisering av gjensidige relasjoner og avhengighet.

Selv om *KTS* i all hovedsak handler om de unge kvinnene, kjernefamilien og deres omgangskrets (venninner), kommer det også frem hvordan foreldre og svigerforeldre spiller viktige roller og hvordan kjernefamilien ikke er en avgrenset enhet. Foreldre, svigerforeldre og søsken nevnes som personer de identifiserer seg med og mot, og boken inneholder eksempler på hvordan det å bo i nærheten av foreldre eller svigerforeldre sees på som ønskelig og som en styrke, men også på at de unge kvinnene ikke ønsker å bo «for nær», for eksempel i betydningen i generasjonsboliger, men slik jeg leser det forfølges ikke dette som sentrale poenger av Gullestad. Et spørsmål er hvorvidt den norske/nordeuropeiske assosiasjonen mellom kjernefamilie, hjem og hushold preger Gullestads analytiske blikk i den grad at betydningen av utvidet familie og slekt underkommuniseres (se også Døving dette nummeret).

Migrasjon involverer transformasjon av familiepraksiser, og -forståelser (Mahler & Pessar, 2006). De som reiste ut fra India og Pakistan på 70-tallet brøt med tradisjonen med virilokale storfamiliehushold ved å flytte til Norge og opprette kjernefamiliehushold her. Samtidig, i mange tilfeller var det blant annet mulighetene for å kunne overholde forpliktelser til familie og slekt, gjennom å tjene penger og sende hjem, som var en av grunnene til at

foreldregenerasjonen kom til Norge. Adil har, i likhet med de fleste andre mitt materiale, vokst opp med å bo sammen med foreldre og søsken, med besteforeldre i et annet land. Når Adils foreldre forventer at han skal bli boende sammen med dem etter at han giftet seg, utgjør dette dermed ikke en ubrutt opprettholdelse av tidligere tradisjoner (jf. Moen, 2008). Samtidig understreker foreldrenes forventninger Marshall Sahlins poeng om at all endring i praksis ikke nødvendigvis innebærer forskjeller i form (2011, 5).

Poenget med å trekke frem de historiske formasjonene er å fange opp strukturer og mønstre som utgjør rammeverk som levd liv brytes mot og med, samt vektlegge både de strukturelle og de mer prosessuelle og dynamiske aspektene ved familie og slekt. Familie, som kulturelt system, utgjør «et sett av regler og verdier, rettigheter og plikter som regulerer nære slektsrelasjoner og genererer ulike familielogikker» (Solheim, 2016, 17). Samtidig er familie også et sted der nye verdier formes og der motstand mot enkelte verdier kan uttrykkes (Gullestad, 1996a). Generasjonelle spenninger er del av alle familie- og husholdsformer, men i en situasjon preget av store sosiale endringer hvor generasjoner ikke bare er oppvokst i ulike tider, men også ulike samfunn, blir slike spenninger forsterket og spiller seg ut på nye måter. Migrasjonsprosessen og det norske samfunnssystemet har virket inn på familiene på måter de som kom til Norge på 70-tallet ikke kunne forutse. Oppveksten i Norge, utdanningssystemet og etterhvert også yrkeslivet har bidratt til å gi barna andre og ofte mer individualiserte livsprosjekter enn foreldrene. Dette handler blant annet om endringer i kjærlighets- og ekteskapsidealer, i synet på hva som utgjør det gode liv og i vektleggingen av parrelasjonen og kjernefamilien versus storfamilie.

Endrede hverdagsliv

Familienes hverdagsliv kan i stor grad beskrives som typiske for barnefamilier i en urban middelklasse. I likhet med Adil beskrev de hverdager fylt med arbeid, barnehage, skole, barnas fritidsaktiviteter (som fotball og svømming, men også koranlesning og indisk dans), lekselesing, foreldremøter og liknende. I de fleste parene byttet foreldrene på å hente barn i barnehage og på skole og følge opp med lekser, og i likhet med Adil, var flere av fedrene aktivt involvert i barnas fritidsaktiviteter, for eksempel som fotballtrenere. De snakket om matpakkelaging, de diskuterte hvor mange og hva slags fritidsaktiviteter barna burde gå på, utfordringer med å få barna til å gjøre lekser og om å prioritere tid sammen som par og som familie.

Mange hadde nær og hyppig kontakt med den utvidede familie og slekt. Det kunne være (for noen daglige) samtaler på telefon med både (sviger)foreldre og søsken – både de som bodde i nærheten, men også de som bodde andre steder i Norge eller i andre land, og/eller felles måltider flere ganger i uken med de som bodde i nærheten. En del større økonomiske beslutninger, som bolig- og bilkjøp, ble tatt i samråd med utvidet familie, i tillegg til hjelp i en del tilfeller mødre eller svigermødre med å passe barnebarn og levere og hente i barnehagen. Storfamilien kunne med andre ord gi tilhørighet og trygghet og fungere som støtte og avlastning. Denne typen nærhet og støtte var noe Adil og Amina hadde mistet som en følge av konflikten med Adils foreldre, og noe de hadde savnet, særlig etter at de fikk barn.

Samtidig foregikk det en kontinuerlig forhandling mellom generasjonene om hvor nær kontakten skulle være, og grensen mellom «nært» og «for nært» – særlig knyttet til diskusjoner om hvor og hvordan de skulle bo. Som Adil og Amina møter flere av parene forventninger om å bo sammen med foreldre/svigerforeldre etter at de har giftet seg. Selv om spørsmålet først og fremst meldte seg i forbindelse med ekteskapsinngåelsen, var det ikke nødvendigvis noe som var avgjort en gang for alle. For en del av parene var det et spørsmål

som meldte seg ved jevne mellomrom, for eksempel ved at (sviger)foreldrene tok det opp. Det var også noe flere vurderte som en mulighet litt lenger inn i fremtiden, når foreldrene ble så gamle at de ikke kunne bo alene eller når en av foreldrene falt bort og den andre ble alene. I disse diskusjonene ble hverdagsliv og livsstilmønstre trukket frem som grunner til at det å bo sammen med (sviger)foreldre ville kunne være vanskelig, og hverdagspraksisene og snakket om dem utgjorde og ble brukt som «distinksjonsmarkører» knyttet til generasjon, klasse og modernitet.

Nalini og Naresh, begge oppvokst i Norge med foreldre fra India, bodde i et stort, moderne hus i et velstående nabolag på Oslos vestkant sammen med sine to barn. Da de giftet seg 10 år tidligere, hadde Nareshs foreldre håpet og forventet at de alle skulle bo sammen i et felles hushold. Foreldrene håpet fortsatt at de skulle flytte sammen på et tidspunkt, og tok temaet jevnlig opp. Naresh hadde i utgangspunktet vært åpen for å dele bolig med foreldrene. Han mente det kunne vært både praktisk og økonomisk. For Nalini var det imidlertid helt utelukket. Selv om hun hadde et godt forhold til svigerforeldrene, ville hun aldri klart å bo sammen med dem, sa hun. De hadde forventninger til hvordan en svigerdatter skulle være som var umulige for henne å oppfylle; «De har indiske forventninger, men jeg er norsk også og det er visse ting som ikke passer for meg. Som at det kun er svigerdatter som skal lage mat og slikt». Hun hadde for sterke meninger og var ikke «svigerdatter-materiale» konstaterte hun. Nalini mente også at hverdagslivet deres var så forskjellig fra svigerforeldrene hennes at det ikke ville fungere å bo sammen med dem. Hun beskrev hvordan svigerforeldrene kunne bruke dagene til å «å daffe rundt og ikke gjøre noe spesielt», mens hun og mannen måtte overholde mat- og leggerutinene til barna. I tillegg til å knytte dette til at svigerforeldrene var pensjonister, mens de selv var yrkesaktive småbarnsforeldre, mente Nalini de hadde ulike sosiale behov fordi svigerforeldrene var «mer indiske» og at de derfor ikke var så opptatt av tidspunkter og rutiner. Hun var derimot «mer norsk», sa hun; hun avvek ikke fra rutinene med mindre det var noe hun virkelige ville.

De beskrev hverdagsliv som var svært forskjellige fra foreldregenerasjonens. Det handlet om praktiske prioriteringer og løsninger knyttet til det å være to utarbeidende foreldre med barn, men også om verdiorienterte prioriteringer og hva som ble sett på som et godt liv. Forskjellene ble relatert til ideer om modernitet og til forskjeller mellom indiskhet/pakistanskhet på den ene siden og norskhet på den andre. Et hverdagsliv i familier med små barn og utarbeidende foreldre krevde visse rutiner og prioriteringer, noe som kom til uttrykk i forbindelse med for eksempel matlaging. Som en kvinne sa:

Vi vil at barna skal spise sunn mat med grønnsaker, ris, pasta, poteter og litt kjøtt. Og fisk. Vi spiser pakistansk mat hos mamma eller når vi skal feire noe, eller hvis vi har masse tid, men det er ikke særlig sunt og det tar lang tid å lage.

I *KTS* kommer det tydelig frem hvordan endringer i kvinners roller virker inn på ekteskap, familie og hushold. Dette var også sentralt i mitt materiale; kvinnes økte utdanningsnivå og arbeidsdeltakelse har innvirkning på familiens hverdagsliv og på forholdet mellom kjernefamilien og storfamilie og sosiale nettverk. Idealet om den moderne likestilte yrkeskvinnen som hadde forpliktelser utenfor hjem og familie, kolliderte med den rollen mødrene og svigermødrene hadde hatt både innad familien og som bindeledd mellom familien og andre sosiale nettverk gjennom bestemte sosialitets- og resiprositetsidealer (jf. Shaw, 2000; Werbner, 1991). Disse endringene i hverdagslivet og i livsstilmønstre ble plassert innen en større fortelling om det moderne livet. Som en kvinne, med foreldre som hadde innvandret fra Pakistan, sa da hun fortalte at hun ikke rakk å være med på alle de

sosiale sammenkomstene som hun, som medlem av et stort familienettverk i Norge, var forventet å delta på: «De starter jo så tidlig på dagen at det er jo rett og slett ikke mulig for oss moderne kvinner med jobb og familie å få til». Hun fortalte at moren hennes ofte måtte dra på disse tilstelningene uten henne og fortelle de andre at datteren hennes ikke kunne komme fordi hun hadde «jobbforpliktelser». Dette ble sagt med et hint av stolthet i stemmen. Det å ikke kunne delta på grunn av jobbforpliktelser var noe som skilte henne fra moren og de andre kvinnene i familienettverket. Hun var den eneste i sin familie som hadde tatt høyre utdanning og en av få kvinner som jobbet utenfor hjemmet.

«En mer norsk form for besøk»

Et sentralt punkt i *KTS* er hvordan sosiabilitetsmønstre og uformelle og formelle besøksformer er med på å uttrykke hvem man er, hvem man opplever at man passer sammen med og hvem man skiller seg fra. Ulike praksiser, normer og behov når det gjaldt sosiabilitetsmønstre pekte seg også ut som sentrale temaer når parene i min studie snakket om sine hverdagsliv. Det å få og gå på besøk, og tiden som ble brukt på å forberede, delta i og holde sosiale sammenkomster ble trukket frem som praksiser hvor spesifikke kulturelle forventninger var i utakt med et endret hverdagsliv. Ifølge Nalini var dette et av områdene hvor forskjellen mellom deres generasjon og foreldregenerasjonen kom tydelig frem.

For våre foreldre var besøk liksom fredag og lørdag og det begynte rundt sju på kvelden. Og det starter med en slags fritert snacks. Veldig tung mat. Så blir du mett, og så skal de servere maten rundt elleve – halv tolv, og da er barna helt utslitt. Så må de dra rett etter de har spist, fordi da er det så seint at ingen orker dessert eller noe.

Den formen for besøk orket hun ikke: «Jeg vil heller legge barna klokken sju og sette på en film og se den sammen med Naresh». De og vennene deres hadde derfor endret måten de besøkte hverandre på, forklarte hun:

Vi har gått over til en mer norsk form for besøk som starter rundt klokken fire. Vi er ferdig med middag rundt halv seks, så ser vi Barne-TV, og så drar alle halv ni – ni, og det passer oss bedre. Vi har blitt mer fleksible nå som barna er større, men jeg liker ikke å holde dem oppe til elleve på en lørdag, selv om de tåler det, fordi de sover ikke til ni neste morgen. De er våkne klokka sju, og de vil ikke spise – og så får du dem ikke opp til riktig tid på mandag. Hele dagen endres, så vi er strikte på å holde rutine. Jeg mener det er sunt.

Parene i min studie jobbet med å løse opp i bestemte forpliktelser og mønstre som de oppfattet at ikke passet med hverdagslivene deres. Der Nalini refererte til en forskjell mellom hennes generasjon og foreldregenerasjonen, beskrev andre også en opplevelse av å være i utakt med andre som tilhørte samme generasjon som dem og som hadde sosiabilitetsmønstre som de selv ikke klarte eller ville oppfylle. Som en sa:

Det er noe hver helg. En fest, et bryllup, et jubileum. Og middager. Har du middag, må du passe på å ikke fornærme noen med å ikke invitere dem. Det er ikke snakk om middager med ett eller to par. Som regel er det en del haug av folk.

Flere fortalte at særlig etter at de hadde fått barn, så hadde de begynt å takke nei til en del invitasjoner. Spesielt på fredager, forklarte de, for fredager skulle være familietid hvor de bare var hjemme med barna. De snakket om betydningen av kvalitetstid og om å slappe av

og tilbringe tid sammen som par og som familie. De trakk frem endringer i prioriteringer, men også endringer i hva de opplevde og så på som forstyrrelser og hva de la i det å «kose seg» og «slappe av». Å «kose seg» var gjerne å tilbringe fredagskvelden hjemme foran TV. Her er det klare paralleller til kvinnene i KTS og hvordan de snakket om det «å kose seg» foran TV med noe godt å spise etter en hard uke, som «den beste delen av livet i husholdet» (124, *egen oversettelse*). Gullestads beskrivelser av den norske hjemmesentreringen og hvordan dette er knytte til det «å kose seg», nærhet, avslappethet og det å hvile ut etter jobb har med andre ord gjenklang i hvordan parene i min studie snakket om hjemmet.

Å finne seg selv og hverandre i og gjennom hverdagslivet

Savita og Sandeep, begge født i Norge med foreldre fra India, hadde over tid gradvis takket nei til flere og flere invitasjoner og sluttet å invitere selv. Som Savita sa:

Vi forsto at livet er stressende nok som det er. Og bare hverdagslivet i seg selv ... og så mister du alle helger og alle dagene med å være oversosial med folk du ellers ikke ville hengt med ... [...] Og vi måtte ta en rekke avgjørelser. For å kunne kose oss og slappe av, måtte vi fjerne mange forstyrrelser.

Endringene i besøksmønstre og i sosiale nettverk var for mange en del av en større prosess som hadde strukket seg over mange år. Det handlet blant annet om å finne ut hvilke venner de trivdes sammen med og delte interesser og livsstil med, og ikke bare hang sammen med fordi de tilhørte samme «miljø». For Savita og Sandeep var også det å hoppe av den utdannings- og yrkesveien de hadde startet på som unge og som de nå sa først og fremst var noe foreldrene hadde ønsket for dem, og gå i helt nye retninger, en del av denne prosessen. Savita kalte den «en prosess hvor vi fant oss selv og fant hverandre». Det handlet om å innse at «hvis vi holder på med dette så ødelegger vi *dette*», sa hun, og pekte på seg selv og Sandeep. «Enten så gjorde vi alle andre glade eller så gjorde vi oss selv glade». På en likende måte som Adil, ga de uttrykk for at de så på familielivet og ekteskapet som noe som måtte beskyttes. Det innebar å kvitte seg med «forstyrrelser», det ville si ting de måtte gjøre fordi de var forventet å gjøre det, ikke fordi de var meningsfulle eller nødvendige.

Denne større prosessen med «å finne seg selv og finne hverandre» kan forstås i relasjon til den endringen Gullestad beskriver i den «transformerende og transformerte modernitet»: endringen fra «lydighet» til «å finne seg selv» og «være seg selv». En endring som «innebærer nye praksiser i tillegg til nye måter å integrere gamle spenninger og praksiser på (2006, 71, *egen oversettelse*). Idealet om å finne og være seg selv står i et motsetningsforhold til det dominerende idealet i en punjabisk storfamilielogikk. Anjum Alvi beskriver det å bli voksen i en pakistansk punjabisk kontekst som å trå inn et «krevende nettverk av sosiale forpliktelser som etter hvert gjør ham eller henne til en fullverdig person» (2001, 60, *egen oversettelse*). Mens det «å finne seg selv» derimot innebærer, slik blant andre Savita uttrykte det, å kutte i nettverk og sosiale forpliktelser samt å skape nye relasjoner basert på forestillinger om hvem man er og vil være (snarere enn at forpliktelsene og relasjonene definerer hvem du er). Som Gullestad også påpeker, selv om den sosiale tilhørigheten eller avhengigheten blir mindre synlige enn overgangen fra «lydighet» til «å være seg selv», er også det «å være seg selv» knyttet til sosiale relasjoner. «Å være seg selv» var nært knyttet til det å være et par og en (kjerne)familie. Som Savita sa, de fant seg selv og de fant hverandre.

Avsluttende diskusjon

Familie, hjem og hverdagsliv er sentrale arenaer hvor arbeidet med å skape tilhørighet og integrere ulike, og ofte motstridende deler av livet spilles ut. Gjennom hverdagslivene utformes nye standarder for hva et godt liv er og nye måter å være sønn, datter, mann, kone, mor og far, men også norsk og middelklasse på, noe som skaper spenninger og potensielle konflikter mellom generasjoner. Vektleggingen av hverdagslivet og familielivet er del av større brytningsprosesser som denne generasjonen står i – som blant annet handler om personforståelse og overgang fra idealer knyttet til lydighet til å finne seg selv (Gullestad, 1996; 2004). Gjennom å gjøre hverdagslivet og kjernefamilien til «et fort», som Adil kalte det, skapes det nye rom og nye muligheter, men også risiko og sårbarhet, noe blant annet Adils og Aminas konflikt med storfamilien illustrerer. Både kvinnene Gullestad skriver om i *KTS* og parene i min studie strever med å finne balansen mellom nærhet og avstand til den utvidede familien. Det å ha (sviger)foreldre i nærheten kan være en styrke og trygghet, samtidig kan det oppfattes som negativt hvis de er «for nære».

Der Gullestad trekker frem gapet mellom hjem/hverdagsliv og staten/«systemet» og hvordan hverdagslivet anses som «en enklave som skal forsvares» (1991, 495), beskrev og diskuterte deltakerne i denne studien hvordan det «å holde hverdagen sammen» handlet vel så mye om beskyttelse fra andre «systemer» og relasjoner, som krav og forventninger fra foreldre/svigerforeldre og deler av de pakistanske og indiske miljøene i Norge, i tillegg til majoritetssamfunnet. På mange måter kan derfor hverdagslivet – både som praksis og diskurs – i familiene i denne studien sees på som det den danske sosialantropologen Mikkel Rytter i sine studier av familie blant etterkommere av innvandrere fra Pakistan i Danmark, omtaler som «et subtilt opprør mot det tradisjonelle familiesystemet» (2013, 201, *egen oversettelse*) som de opplever at preger foreldregenerasjonen. Det norske offentlige systemet, gjennom for eksempel skole- og utdanningssystemet og velferdsordninger, har vært med å gi mulighet til sosial mobilitet og dermed det hverdagslivet familiene i min studie lever. For høyt utdannede etterkommere av innvandrere fremstår dermed kanskje det offentlige/systemet i mindre grad som begrensende og noe hverdagslivet må beskyttes mot, og kanskje snarere mer som muliggjørende, og dermed beskyttende for hverdagsliv. Parene beskriver hvordan hverdagslivet, som noe som omslutter familie og hjem, utgjør både noe som *skal beskyttes*, men også noe som *er beskyttende* i seg selv. Gjennom hverdagslivspraksiser og hverdagslivsdiskurs beskyttes kjernefamilien og hjemmet. Hverdagslivet som barnefamilier med yrkesaktive foreldre oppleves å sette noen rammer for hva man kan prioritere og hva som må nedprioriteres. I tillegg til praksis i seg selv, så er snakket om praksis og snakket om tidspress, kvalitetstid, rutiner og så videre noe som er med på å legitimere prioriteringene som gjøres. På denne måten fungerer hverdagslivet som noe som beskytter familiene mot en del press og forventninger.

De generasjonelle endringsprosessene som finner sted mellom etterkommerne og foreldregenerasjonen fortelles i stor grad av parene som en endring fra tradisjon til modernitet, og delvis også fra pakistanskhet/indiskhet til norskhet. De nye hverdagslivspraksisene og idealene de viser til – barnesentrering, vektlegging av rutiner, sunn mat og kvalitetstid – har gjenklang i nye foreldreskapsidealene som knyttes til middelklassen i store deler av verden (Stefansen og Aarseth, 2011; Gilliam, Gulløv, Bach & Olwig, 2012; Lareau, 2003). Endringene i denne generasjonen er med andre ord del av et større landskap enn kategoriene «pakistanskhet»/«indiskhet» og «norskhet». Det at det er disse diskursive kategoriene som brukes, kan henge sammen med opplevelse av forskjeller knyttet til generasjon, geografi og kultur, men gjenspeiler også hvordan modernitet og middelklasse assosieres med norskhet, mens minoriteter og innvandring i større grad forbindes med tradisjon i norsk

samfunnsdiskurs. I arbeidet med å definere seg som moderne – og norsk – kan det å distansere seg fra foreldregenerasjonen og diskursive størrelser som indiskhet/pakistanskhet fremstå som nødvendig. For etterkommere av innvandrere fra India og Pakistan kan det bli ekstra viktig å kommunisere selvstendighet og uavhengighet utad for å bli sett på som en del av den moderne norske middelklassen. Narrativen om generasjonell endring og beskrivelsene av overganger fra indiskhet /pakistanskhet kan også skjule variasjoner og glidende overganger. Empirien viser at endringsprosesser ikke er lineære og synkrone samt at autonomi og avhengighet ikke er gjensidig utelukkende. Storfamilien var betydningsfull del av familienes liv og var også med på å muliggjøre de mer kjernefamilieorienterte og individuelle livsprosjekter – blant annet gjennom å gi økonomisk, praktisk og emosjonell støtte. Som i majoritetsbefolkningen kunne besteforeldre, og da særlig mødre og svigermødre, være helt sentrale i å muliggjøre at kvinner går ut i arbeidslivet for eksempel gjennom å passe og/eller levere og hente barnebarn i barnehage og på skole. I tillegg er det foreldrenes innvandring til Norge som er utgangspunktet for de hverdagsliv familiene nå lever. Den tendensen til underkommuniseringen av gjensidighet og avhengighet som finner sted i det norske (majoritets)samfunnet, kan med andre ord også gjenfinnes i den nye norske middelklassen.

Hverdagsliv utgjør en arena hvor ulike kontrasterende forståelser skaper spenning, men også nye muligheter, ifølge Gullestad (1991). Gjennom hverdagslivpraksiser og diskurs forsøker parene i min studie å skape et rom for dem og kjernefamilien, mellom foreldregenerasjon, andre med samme bakgrunn og storsamfunnet, og å skape en tilhørighet og et felles «vi» som par og som kjernefamilie. Gullestads beskrivelser av den norske hjemmesentreningen, og den intime assosiasjonen mellom hverdagsliv, (kjerne)familie og hjem har gjengklang i familiene i denne studien. Samtidig ser dette ut til å ikke være fast etablerte forståelser, men snarere noe som er under kontinuerlig forhandling og henger sammen med ulike faser i familielivet.

Artikkelen er basert på Phd-avhandlingen som ble finansiert av Norges forskningsråd og Institutt for samfunnsforskning. Takk til redaktørene for dette spesialnummeret, to anonyme fagfeller samt Monika Rosten ved NOVA/OsloMet for konstruktive tilbakemeldinger.

Referanser

- Alvi, A. (2001). The category of the person in rural Punjab. *Social Anthropology*, 9(1), 45–63. <https://doi.org/10.1017/S0964028201000039>
- Andersson, M. (2010). The social imaginary of first generation Europeans. *Social Identities*, 16(1), 3–21. <https://doi.org/10.1080/13504630903465845>
- Askvik, T. (2019). *Utdanning er utdanning? Underrepresenterte grupper i høyere utdanning og valg knytta til fagfelt* (Doktoravhandling). OsloMet, Oslo.
- Charsley, K. (2005). Unhappy Husbands: Masculinity and migration in transnational Pakistani Marriages, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 11(1), 85–105. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2005.00227.x>
- Das, V. (1976). Masks and faces: an essay on Punjabi kinship. *Contributions to Indian Sociology*, 10(1), 1–30. <https://doi.org/10.1177/006996677601000101>
- Døving, R. (2007). Voksne barn. Husholdsviabilitet blant urbane skandinaver. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 18(1), 22–37.
- Erstad, I. (2015). *Here, now and into the future. Child-rearing among Norwegian-Pakistani mothers in Oslo, Norway* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.

- Gilliam, L., Gulløv, E., Bach, D., & Olwig, K. F. (2012). *Civiliserende institutioner: om idealer og distinktioner i opdragelse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Gullestad, M. (1981). Sosialantropologiske perspektiver på familie og hushold. I I. Rudie (Red.), *Myk start: Hard landing*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1984). *Kitchen-table society*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1991). The Transformation of the Norwegian Notion of Everyday Life. *American Ethnologist*, 18(3), 480–499. <https://doi.org/10.2307/645590>
- Gullestad, M. (1996a). From obedience to negotiation. Dilemmas in the transmission of values between the generations in Norway. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2(1), 25–42. <https://doi.org/10.2307/3034631>
- Gullestad, M. (1996b). *Hverdagsfilosof: verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2003). *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henriksen, K & Østby, L. (2007). Etterkommere – integreringens lakmustest. *Plan* 9(5), 30–37.
- Herlofson, K. & Daatland, S. O. (2016). *Forskning om familiegenerasjoner. En kunnskapsstatus*. Rapport nr. 2/16. Oslo: NOVA.
- Hermansen, A. S. (2015). *Coming of age, getting ahead? Assessing socioeconomic assimilation among children of immigrants in Norway* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*, 2(3), 274–290. <https://doi.org/10.1177/089124388002003004>
- Kindt, M. T. (2017). Innvandrerdrev eller middelklassedrev? Foreldres ressurser og valg av høyere utdanning blant barn av innvandrere. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(1), 71-86. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-01-05>
- Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Berkeley: University of California Press.
- Mahler, S. J., & Pessar, P. (2006). Gender matters: Ethnographers Bring Gender from the Periphery toward the Core of Migration Studies. *International Migration Review*, 40(1), 27–63. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00002.x>
- Majid, S. (2019) Ut av skyggene. Den lange veien mot likestilling for innvandrerkvinner. Oslo: Aschehoug.
- Mannheim, K. (1952). The problem of generation. I P. Kecskemeti (Red.), *Essays on the sociology of knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Moen, B. (2008). *Tilhørighetens balanse: norsk-pakistanske kvinners hverdagsliv i transnasjonale familier* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Nadim, M. (2015). *Forrunners for change. Work and motherhood among second-generation immigrants in Norway* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Okely, J. (2012). *Anthropological practice. Fieldwork and the ethnographic method*. London, New Delhi, New York & Sydney: Bloomsbury.
- Olsen, B. (2016). *Norskfødte med innvandrerforeldre er mye mer likestilte enn innvandrere*. Oslo & Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Ortner, S. (2006). *Anthropology and Social Theory. Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham & London: Duke University Press.
- Palriwala, R., & Uberoi, P. (2005). Marriage and Migration in Asia: Gender Issues. *Indian journal of gender studies*, 12(2–3), 5–29. <https://doi.org/10.1177/097152150501200201>
- Peacock, J. L., & Holland, D. C. (1993). The Narrated Self: Life Stories in Process. *Ethos*, 21(4), 367–383. <https://doi.org/10.1525/eth.1993.21.4.02a00010>
- Reisel, L., Hermansen A. S. & Kindt, M. T. (2019). Norway: Ethnic (in)equality in a social-democratic welfare state. I P. A. J. Stevens & A. G. Dworkin (Red.), *The Palgrave handbook of Race and Ethnic Inequalities in Education* (s. 843–884), Cham: Palgrave Macmillian. https://doi.org/10.1007/978-3-319-94724-2_20

- Rumbaut, R. (2004). Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generations in the United States. *International Migration Review*, 38(3), 1160–1205. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00232.x>
- Rytter, M. (2013). *Family upheaval. Generation, mobility and relatedness among Pakistani migrants in Denmark*. New York & Oxford: Berghahn.
- Sahlins, M. (2011). What kinship is (part one). *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 17(1), 2–19. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2010.01666.x>
- Sajjad, T. A. (2011). «Hvis det fødes et sykt barn, hva tror du det skyldes?». *En medisinskanthropologisk studie av genetisk veiledning blant pakistansk-norske familier* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Sandrup, T. (2013). *Farfars hus. Norskskyrskiske familier; innvandrede utvandrere* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Shaw, A. (2000b). *Kinship and Continuity: Pakistani Families in Britain*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
- Siim, B., & Skjeie, H. (2008). Tracks, intersections and dead ends – Multicultural challenges to state feminism in Denmark and Norway. *Ethnicities*, 8(3), 322–344. <https://doi.org/10.1177/1468796808092446>
- Solheim, J. (2007). *Kjønn og modernitet*. Oslo: Pax forlag.
- Solheim, J. (2012). Den nordvesteuropiske modellen. Familie og hushold i historisk og komparativt perspektiv. I A. L. Ellingsæter & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Solheim, J. (2016). Bringing it all back home – familien som generativ kulturell formasjon i det moderne. *Norsk antropologisk tidsskrift* (27)1, 7–21. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2016-01-02>
- Stefansen, K. & Farstad, G. R. (2008). Småbarnsforeldres omsorgsprosjekter. Betydningen av klasse. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(3), 343–374. Hentet fra: https://www.idunn.no/tfs/2008/03/smabarnsforeldres_omsorgsprosjekter
- Stefansen, K. & Farstad, G. R. (2010). Classed parental practices in a modern welfare state: Caring for the under threes in Norway. *Critical Social Policy*, 30(1), 120–141. <https://doi.org/10.1177/0261018309350811>
- Stewart, A. (1998). *The Ethnographer's method*. Thousand Oaks, London & New Dehli: Sage.
- Therborn, G. (2004). *Between sex and power. Family in the world, 1900–2000*. London: Routledge.
- Tønnessen, M. (2014). Fruktbarhet og annen demografi hos innvandrere og deres barn født i Norge. *Reports* (Vol. 14). Oslo & Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Vike, H. (2013). Egalitarianisme og byråkratisk individualisme. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 24(3–4), 181–193. Hentet fra: https://www.idunn.no/nat/2013/03-04/egalitarianisme_og_byraakratisk_individualisme
- Wadley, S. (2010). One Straw from a Broom cannot Sweep: The Ideology and Practice of the Joint Family in Rural North India. I D. P. Mines & S. Lamb (Red.), *Everyday Life in South Asia*. (Second ed.). Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Walle, T. M. (2011). *A Passion for Cricket. Masculinity, ethnicity, and diasporic spaces in Oslo* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Werbner, P. (1991). Taking and giving: Working women and female bonds in a Pakistani immigrant neighborhood. I G. Thompson, J. Frances, R. Levacic & J. Mitchell (Red.), *Markets, Hierarchies & Networks* (s. 215–226). Newbury Park: Sage.
- Aarset, M. F. (2006). *Å skape nye handlingsrom. Konstituering av kvinnelig, norsk muslimsk identitet* (Hovedoppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Aarset, M. F. (2015). *Hearts and roofs. Family, belonging and (un)settledness among descendants of immigrants in Norway* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Aarset, M. F. (2018). Conditional belonging: Middle-class ethnic minorities in Norway. I S. Bendixen, M. B. Bringslid & H. Vike (red.), *Egalitarianism in Scandinavia: Historical and Contemporary Perspectives* (s. 291–311). Cham: Palgrave MacMillan.